

Na balkonje swójskeho domu w Budyšinje Trudla Malinkowa rady po džěle wodychnje a so mocy za pisanje nasrěba.

Foto: Alfons Wićaz

Wo žiwjenju wupućowarjow w zamórskich krajach slědźiła

Po wuspěšnym slědženju wot lěta 1992 do 1995 a wot 2000 hač do dzěnsnišeho w Budyskim Serbskim instituće poda so jeho wědomostna sobudźělačerkka Trudla Malinkowa kónc nowembra na wuměnk. Alfons Wićaz je so z njej rozmołwjał.

Njebudźe Wam čezko po wuspěšnym slědženju so ze Serbskim institutom rozmołwować?

■ **T. Malinkowa:** Cyle jednora kročel to za mnje njeje, wšako sym jara rady w instituće džělała. Budu slědźersku atmosferu a wuměnu z kolegami parować. Džiwiwam so, kak spěšnje su so lěta minyli.

Pod studiju stomatologije sće jako zubna lěkarka džělała, na ewangelskeho duchowneho so wudala a pjec džěci porodźiła. Što je Was pohnuło so spočatk 1990tych lět wěnować přeslědženju serbskich stawiznow a wupućowanju Serbow do zamórskich krajow?

■ **T. Malinkowa:** Chcych po maturje po

prawom sorabistiku studować, štož pak bě za mój čas spočatk 1970tych lět jenož w kombinaciji z wučerstwom móžno. Ideologisce překopjene wučerstwo pak bě za mnje tabu, tak zo so na zubne lěkarstwo podach. Hdyž běch potom w 1980tych lětach z črjódku małych džěci doma, so sama ze serbskimi temami zaběrać. Pisach nastawki a dvě knize a zběrach material, z kotrehož džěnsa hišće čerpam. Po přewróće móžach swój wosobinski zajim skónčnje z powołanskim přistajenjom zjednočić.

Wo wupućowanju fararja Jana Kiliana 1854 ze serbskimi lutheranami, wo jeho žiwjenju a skutkowanju w Texasu sće knihu kaž tež zběrku jeho basnjow wudala. Što je Was při tym wosebje fascinowało a što je w tym zwisku džěnsa za Serbow wažne?

■ **T. Malinkowa:** Zhromadna akcija stotkow Serbow, kiž w samsnym duchu samsny zaměr sčehuja, swoju domiznu a swoich swójbnych wopuša a do nje-

wěšeho přichoda čahnu, je njewšědny podawk. Wurjadna wosobina bě jich nawoda Jan Kilian, kotryž rěč a wěru Serbow jako njedźelomnu jednotu wobhladuju jako wobohaćenje našeho lužiskeho serbstwa, jako dalšu fasetu w našej nutřkoserbskej kulturnej krajiny. Zdobom so prašam, hač njeje to, štož tam na serbskim žiwjenju widžu, příklad tež za naš přichod tu we Łužicy: pěstowanje „heritage“, to rěka namrěwstwa a wuznaća k serbstwu, bjez serbskeje rěče.

Wo mjezynarodnej konferency k 200. narodninam Jana Kiliana w lěće 2011 sće wudala zběrku, za kotruž bě Wam Concordia Historical Institute w St. Louis, Missouri spožčil wuznamjenjenje „2015 Award of Commendation“. Kotry wuznam měješe to za Waše dalše slědźerske džěto?

■ **T. Malinkowa:** Bjezposrědny wliw za

dalše slědženje žadyn. Ale wězo so wjeselu, zo je moje džěto w dalokey cuzbje tajke připóznaje žnjało. Wšako sym wjele časa a mocow wupućowarskej temje wěnowała. Kóždy čłowjek džě je wjesoly, hdyž so jeho próca připóznawa.

Trěbne za Waše slědženje běchu historiske dokumenty, ale tež bjezposrědnje zetkanje z potomnikami wupućowarjow w Americe a w Awstralskej. Štó je Wam při tym pomhał a kotre čezje sće přewinyć měla, zo sće móhla wuznamnu knihu „Ufer der Hoffnung – sorbische Auswanderer nach Übersee“ wudać, kiž docpě tři němske nakłady a kotraž je tež jónu serbsce a dwójce jendźelisce wuša?

■ **T. Malinkowa:** Přenje styki k potomnikom serbskich wupućowarjow nawjazach hižo w 1980tych lětach, jako na našej Hrodzišćanskej farje hdys a hdys Američan abo Awstralsčan zakłapa, zo by w cyrkwinich knihach wo swoich přjedownikach slědźił. Sčehowachu listowanja, započach material zběrać a swoju zapomnjenju šulsku jendźelšćinu aktiwizować. Po přewróće dórdže přeprašenje texaskeho serbskeho towarstwa do Serbow – a wuzwolichu mje, zo směm sej tam dojěć. Tak běch 1992 tři tydženje w Texasu. Nihdy njezabudu na swjatočne začuće, jako stupich na Serbinsku zemju, do tamnišnje cyrkwyje a k rowej Kiliana. Jězba do Texasa je mi wjele materiala wunjesła. Runje tak wažne pak bě, zo dóstach tam emocionalny začisć wo žiwjenju w zamórskich krajach. Wšako běch mjenje abo bóle bjezposrědnje ze zawrjeneje socialistiskeje towaršnosće NDR přiša.

Wjele nastawkow a dokumentacijow wo serbskich pomnikach, kaž na příklad wo Rownjanskim pohrjebnišću a wo serbskich wopomniščach, nastaj za Wašeho pjera. Kak wažne bě a je Wam tele džěto a čehodla?

■ **T. Malinkowa:** Tež tema pomnikow korjeni w mojim wosobinskim zajimje. Běchmy jako swójbja wjele we lužiskich kónčinach po puću a wjeselachmy so přeco nad zajimawymi serbskimi wotkryćemi. Rudžeše mje, zo su mnohe swědkki zašete serbskeje kultury njewobkedźbowane, zanjechane a zničenu přewostajene. Tójšto z nich wuchować bě a je mi wutrobna naležnosć. Wšako slušjeja tež tute materielle zawostajenstwa do našeho narodneho herbstwa. Wot 1990tych lět přecowach so wo to w Maćicy Serbskej, a wot lěta 2000 džělach na tym z poľdnjerskim přistajenjom w Serbskim instituće. Wjeselu so, zo mjeztym tež družu na tym polu w Delnjeje a srjedźnej Łužicy a w katolskich Serbach slědža a zo mamy w Maćicy pomnikowy wuběrk a w załožbje fonds za serbske pomniki.

Budžeće we wobłuku Maćicy Serbskeje

dale jako předsydkka stawizniskeje sekcije a wuběrka za serbske pomniki džělać a přinoški w mediach wozjewjeć?

■ **T. Malinkowa:** Dalokož móžnosć k tomu změju, bych na to z haj wotmołwiła. Tajke džěto džě je mi tež nutřkowna potřeba a widžu wokoło so telko temow, kotraž bych rady hišće wobdžělać móhla a chcyła.

Jako rodžena Chasowčanka je Wam spisowacelka Marja Kubašec jara bliska. W lěće 2014 sće wo njej wudala němsku knihu, kotraž bě hižo 1990 serbsce wuša. Što Was na Mari Kubašec wosebje hori?

■ **T. Malinkowa:** Jedne wuprajenje Marje Kubašec je so mi wosebje do pomjatka zaščěpiło: „Mały lud je njezbožo!“ A přiwsšem je wona za tutón lud telko nadžělała, zo płači jako najpłodniša serbska spisowacelka 20. lěstotka. Wosobinsce widžu w jeje žiwjenskim puću příklad za to, kak mjenjate časowe doby čłowjeka wužaduju. Towaršnostne systemy a ideologie so mjenjaja, čłowjek pak měł přeco čłowjek wostać. To je wužadaje na kóžděho wosobinsce a přeco płači.

Wot lěta 2000 sće zamohwita redaktorka časopisa Pomhaj Bóh, w kotrymž čitar přeco zaso namaka Waše zajimawe přinoški wo serbskich historiskich wosobinach a stawiznach. Čheće zamohwite džěto jako rentnarka dale wjesć?

■ **T. Malinkowa:** Redakciju Pomhaj Bóh w blišim času hišće wobchowam. Tež wona je mi naležnosć wutroby, wšako přiřidu z wědomeho serbskeho ewangelskeho staršiskeho domu. Jako džěto sym časopis w 1960tych lětach Chasowskim abonentam do domu nosyła – a nětko sym hižo dwaceći lět jeho redaktorka. Zo maja ewangelscy Serbjja swójski publikaciski organ, bě a je za swojsku identifikaciju nimoměry wažne. Wšako njebě a njeje přeco jednore być mjenšina w mjenšiny. Tež trochu želnosće je pólla: Kak rozpřestrěte, móčne a inowatiwne bě ewangelske Serbstwo hišće před póldra lěstotkom! A što je zwostało? Čłowjek so džiwa, kak spěšnje tajke asimilaciske procesy wotběža. Ale hišće tu smy jako ewangelscy Serbjja a k dalšemu wobstaću chcu rady přinošować, dalokož budže mi to móžno.

Što sće sej za čas wuměnkka wosebje předewdžala?

■ **T. Malinkowa:** Přeni nadawk budže so na status wuměnkarstwa zwučić. Wulke přece je, zo bych strowa a při mocach wostala. Wšo dalše so potom wuda. Wjeselu so na wjace zhromadneho časa z mandželskim, ze swójbnyimi a přečelemi, na pućowanja a koleowanja po rjanej přirodźe a nic naposledk na nowe wotkryća při serbskich slědženjach. Wostudy so njeboju. Sym wćipna, što mi nowy žiwjenski wotrěk přinješe.

Wutrobny džak!

Z KAMERU PO CYĽEJ ŁUŽICY A DO SWĚTA

Pod nadpismom „Z kameru po Łužicy a do swěta won“ wěnuje so w nowej seriji Serbskich Nowin dr. Toni Bruk stawiznam serbskeho filma. Mjez druhim rozprawja wón w swoich wuwjědženjach wo wosebitosćach a njewšědnosćach před a za kameru kaž tež wo wuwicu serbskeho filma hač do přítomnosće.

1984, takrjec w pjatym lěće wobstaća Serbskeje filmoweje skupiny (SFS), smy so wěnowali přihotam 1. hrajneho krótkofilma po powědančcu Bena Budarja „Da sym ja ta poslednja“, štož bě pospyt, reflektować žiwjenje katolskeje Serbowki. „Rjek“ filma je młody Serb, kiž mjesac wob mjesac zběra Domowinske přinoški – a tak zetka raz wob mjesac tež protagonistu, za kotruž je młodženc hižo wjele lět jenički wopytowar (Serbski titul filma WOPYT a němski UNRUHE). Při mjenowanym wopyće stara Serbowka jemu cytu swoju wutrobu wusypa a njerjadowane epizody ze swójeho žiwjenja monologisce deklamuje – a wón rady na nju slucha ...

Za nas filmowcow běše to wulke wužadaje. Hrajny film – hdyž tež krótki (19 min.) – ma swoje zakonje: Literarnu předlohu přepisać do filmoweje, namać nahrawanke městna, abo tajke natarwari, pytać mjez džiwadźelnikami a lajkami charaktery, kotraž so do stawiznički hodža ... a ze snadnym etatom hospoda-

rić. Je so nam radžiło. Ale tež ze zmylkow čłowjek wuknje. Film wo starej Serbowce je znajmjeńša na to skedźbnił, zo wjele młodostnych zanjecha styki k starým wswójbje a wowku abo džěda na wuměnk wotusnje. Zrudne to zwěšćenje ...

Po lětach přestawki z hrajnym filmom smy tójšto serbskich krótkofilmw nawjerčeli, na příklad WUJ MĚRČIN MOLER (1986, R: Toni Bruk), ŠNÓRKI, DUDY, KANTORKI (1989, R: Prof. Martin Slivka, SK) a JA TO TAKLE WIDŽU wo twórbje a žiwjenju Jana Buka (1990, R: Toni Bruk).

Cyły rjad trikowych filmow smy w 1990tych lětach za serbske džěci synchronizowali ... a někotre němske filmy DEFY wězo tež. Naspomnić chcu klankofilm TILLEBILLE (1986, Heinz Steinbach), DAJČE SEJ SŁODŽEĆ (1986 po Jurju Brěznanu, R: Horst J. Tappert).

Při našich natočenjach horje a dele po Łužicy nas husto wučerki a pěstowarki narěčachu, zo nimaja žane serbskorěčne džěćace filmy – a derje by było skónčnje nawjerčec prawu serbsku bajku. Tež Załožbje za serbski lud poča to switać. Jan Wornar bě spisał modernu bajku wo wódnym mužu a jeho džowkomaj. Zhromadnje z nim smy potom nawjerčeli bajku: JASNA & KRASNA (1999, Jan Wornar, R: Toni Bruk). Dokełž smy wězo tež wjele lužiskich krajanow wokoło Róžanta, Pančic a Wotrowa kaž tež klóštra Marijineje hwězdy do filmowych džětow zapřijeli,

smy potom tež z radoscu film serbskim džěćom pokazowali.

POTAJNSTWO STAREHO MEYNA (2002, Toni Bruk/Helmut Rychtar, R: Toni Bruk) bě dalši film wokoło legendow a bajkow we Łužicy. Młodaj rjemjeslnikaj podataj

so na walcu do kraja. W starym rozpadnjem mlynje namakataj wulku staru knihu, kotraž zdaše so być KORAKTOR slawneho serbskeho kuzlarja KRABATA. Dyrdomdejstwa jeju wabja, byrnjež ze strachom třepotať. Ale film wjedže džě-

Mila Brukec (nalěwo) a Sandra Hajnkec při wjerčanju hrajneho filma „Jasna & Krasna w Kozarcach“

Foto: Toni Bruk

5. džěl

ći wot jednoho dožiwjenja k přichodnej stražliwej nocy. Skónčnje so młodostnaj samo do wjesneju holčkow zalubujetaj a podnuriť KORAKTOR do hata. A jeli njejsu wumrěli, su woni žiwi w drjewjanym domčku mjez Jitkom a Rakecami – stajnje myslu na KORAKTOR ze wšemi njedočinkami ... a samozrozumliwje na KRABATA!

Starodawne bajki wo LUTKACH su hižo naše praprawowki našim starším powědali, a woni nam. Přiwsšem pak ludžo wo wšěch jich dobrych skutkach njewědža. Film LUTKI (2004, Kniha a režija Toni Bruk) jedna w dzěnsnišej dobrej mjez wuhlowymi jamami, serbskimi wjeskami a serbskej ludowej kulturu. A lutki spytaja tu a tam koło časow zadžerjeć, štož so wězo njeradzi – ani při pomocy na polu ani při wunamakanju „moderneho“ kotwrota. Škoda!?

Při nahrawanju je nam jara pomhała zwólniwość NSLDž, přewostajić nam jenišće džiwadla jako ateljeje ... a wušiknosć hrajerjow Mariana Bulanka, Torstena Šlosarja a Luciana Kubicy jako lutkow. A zabyc nochu našeho Bena Měta, kiž je jako WAJCHTAR po nocach po Slepom chođił.

Hdy so nawjerći přichodny hrajny film za serbske džěci – to stej w hwězdach. Hwězdy pak so wysoko nad nami hibaja, chibazo so film nastupajo scyła hižo njehibaja?

■ **dr. Toni Bruk**